

УДК 339.485

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-280-285

ПОДЛЕПІНА П. О.

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

У дослідженні велику увагу приділено місцю, ролі та економічному стану туристичної галузі як однієї з найбільш динамічних серед галузей світового господарства країн, що розвиваються. Доведено, що вище зазначені країни є новими дієвими особами на міжнародному ринку туристичних послуг, частка яких складає близько 40% притоку міжнародних туристів. Окремо зазначимо, в останні роки темпи зростання туризму в країнах, що розвиваються, майже вдвічі перевищують середній світовий показник, і приблизно втричі – темпи зростання розвинутих країн. Проаналізовано позитивні і негативні ефекти розвитку туризму для країн, що розвиваються, через призму доходів, зокрема державних, а також зайнятості, інвестицій, диверсифікації економіки, урівноваження платіжного балансу. Також розкрито зміст прямих, непрямих і динамічних ефектів міжнародного туризму для національної економіки. Досліджено внесок регіонів світу у зростання ВВП туристичної галузі. З'ясовано, що впродовж десятиліття найбільший приріст ВВП галузі відбуватиметься за рахунок країн, що розвиваються, в азіатському регіоні, а саме в північно-східній та південній Азії. Особливу увагу приділено ролі туризму у зростанні зайнятості в країнах, що розвиваються. Обґрунтовано, що галузь туризму може бути ключовим інструментом економічного зростання країн, що розвиваються, зокрема з обмеженим потенціалом диверсифікації економіки. Сформульовано пріоритетні напрямки дій громад, бізнесу й урядів країн, що розвиваються, в контексті максимізації переваг, пов'язаних з реалізацією прямих, непрямих і динамічних ефектів міжнародного туризму.

Ключові слова: міжнародний туризм, країни, що розвиваються, економічне зростання, зайнятість, ВВП туристичної галузі, економічний розвиток.

PODLEPINA P.

Kharkiv V. N. Karazin National University

INTERNATIONAL TOURISM AS A MOTIVE FORCE OF THE ECONOMIC PROMOTION OF DEVELOPING COUNTRIES

In research large attention is spared to the place, role and economic position of tourist industry, as one of most dynamic among industries of world economy of countries that develop. It is well-proven that the above-mentioned countries, are new effective persons at the international market of tourist services part of that makes an about 40% increase of stream of international tourists. Will mark separately, in recent year rates of increase of tourism in countries that develop almost twice exceed a middle world index, and approximately three times rates of increase of the developed countries. The positive and negative effects of development of tourism are analysed for countries that develop, through the prism of profits in particular state, and also employment, investments, diversification of economy, balancing of balance of payments. Maintenance of lines, indirect and dynamic effects of international tourism is also exposed for a national economy. Payment of the world regions is investigational in the increase of GDP of tourist industry. It is found out, that during a decade the most increase of GDP of industry will take place due to countries that develop, in the Asian region, namely in north-eastern and south Asia. The special attention is spared to the role of tourism in the increase of employment in countries that develop. Reasonably, that industry of tourism can be the key instrument of the economy growing of countries that develop, in particular with a limit potential of diversification of economy. Priority directions of actions of communities, business and governments of countries that develop are set forth, in the context of maximization of the advantages, related to realization of lines, indirect and dynamic effects of international tourism.

Key words: international tourism, developing countries, economic growth, employment, tourism GDP, economic development.

Постановка проблеми. У третьому тисячолітті міжнародний туризм є однією з найдинамічніших галузей світового господарства. Зазначимо, що з середини минулого століття кількість міжнародних туристів в термінах прибуття зросла з 25 млн у 1950 році до 278 млн у 1980, 528 млн у 1995 до 1 138 млн у 2017 році [12]. За оцінками Всесвітньої Ради з подорожей і туризму, на туризм припадає 9% світового ВВП, 6% світового експорту товарів і послуг, 30% експорту послуг, а надходження від туризму в 2016 році склали 1 197 млрд дол. США [13]. Крім того, за прогнозами до 2020 року, внесок подорожей і туризму у світовий ВВП збільшиться до 10,7%, а в зростання зайнятості – до 9,2% [8]. Туризм відіграв важливу роль в економічному розвитку країн різного розміру території й масштабів економіки. В окремих розвинутих країнах, як Австралія, Греція, Іспанія, Нова Зеландія, Португалія, Туреччина, від 14 до 25% експортних надходжень походять від іноземних туристів, а в країнах із диверсифікованою економікою, як Італія, США, Франція, – від 8 до 10 % [3]. Проте, однією з провідних тенденцій розвитку міжнародного ринку туристичних послуг є поява на ньому нових гравців, якими є країни, що розвиваються. Отже туризм є важливим сектором економіки не лише для розвинутих країн, а й для країн, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню ролі міжнародного туризму в економічному розвитку країн і регіонів світу присвячені праці як вітчизняних О. Любіцева, Т. Ткаченко, О. Лютко, А. Парфіненко, А. Румянцев, А. Філіпенко, так і закордонних дослідників, зокрема М. Ванегас, Р. Гіппін, Р. Дюрберрі, Б. Коупленд, А. Ланса, Н. Модесте, Ф. Пільяру, Д. К. Уїлсон, С. Штайнер, М. Хані. Майже всі

вони, базуючись на результатах власних досліджень, пов'язують розвиток міжнародного туризму з позитивними наслідками для економіки приймаючих країн. Зазначимо, що згаданий вид туризму дає можливість, додатково нарощувати обсяги надходжень іноземної валюти, створювати додаткові робочі місця та умови для зростання доходів і збільшення внутрішнього споживання (Р. Дюрберрі, Н. Модесте, С. Штайнер), так і в контексті загального економічного зростання, розвитку підприємництва і появи нових громадських інститутів (М. Ванегас, Р. Гілпін, Р. Кроуз, Д.Дж. Уестерн, К. Уілсон, М. Хані, Дж. Шен).

Зазначимо, що у своїх працях М. Ванегас і Р. Кроуз характеризують взаємозв'язки між туризмом, скороченням бідності та економічним зростанням наголошуючи на можливості зростання зайнятості, доходів та інших макроекономічних параметрів, на користь країн, що розвиваються.

Цілі та мета дослідження полягають у з'ясуванні ролі міжнародного туризму в економічному зростанні країн, що розвиваються, виявленні потенційних шляхів максимізації переваг від розвитку туризму для зазначених країн.

Виклад основного матеріалу. У третьому тисячолітті помітно збільшилися темпи зростання туризму в країнах, що розвиваються, з низьким і середнім рівнем доходу, і тепер вдвічі перевищують середній світовий показник, і майже втричі темпи зростання для країн з високим рівнем доходів. На туризм припадає суттєва частка світового сектора послуг, а в переважній більшості країн на південь від Сахари, частка туризму в експорті послуг перевищує 55% [7]. Варто зауважити, що, за даними Всесвітньої туристичної організації, частка туризму в експорті товарів і послуг 31 найменш розвинутих країн світу перевищує 20% [5]. Крім того, нові туристичні напрямки стабільно нарощують свою частку на ринку, у той час як традиційні регіони призначення туризму – Європа та Америка – демонструють темпи нижче середньосвітових.

В абсолютному вираженні щорічний приріст країн, що розвиваються, складатиме в середньому 30 млн. туристів, у порівнянні з 14 млн. в країнах з розвинутою економікою (рис. 1). І якщо у 1980 році 70% міжнародного притоку туристів спрямовувалися до розвинутих країн з диверсифікованою економікою у Північній Америці, Європі й Азійсько-Тихоокеанському регіоні, у 2030 році 58% припадатиме на країни з ринками, що формуються, в Азії, Латинській Америці, Центральній та Східній Європі, Східному Середземномор'ї, Близького Сходу й Африки [10].

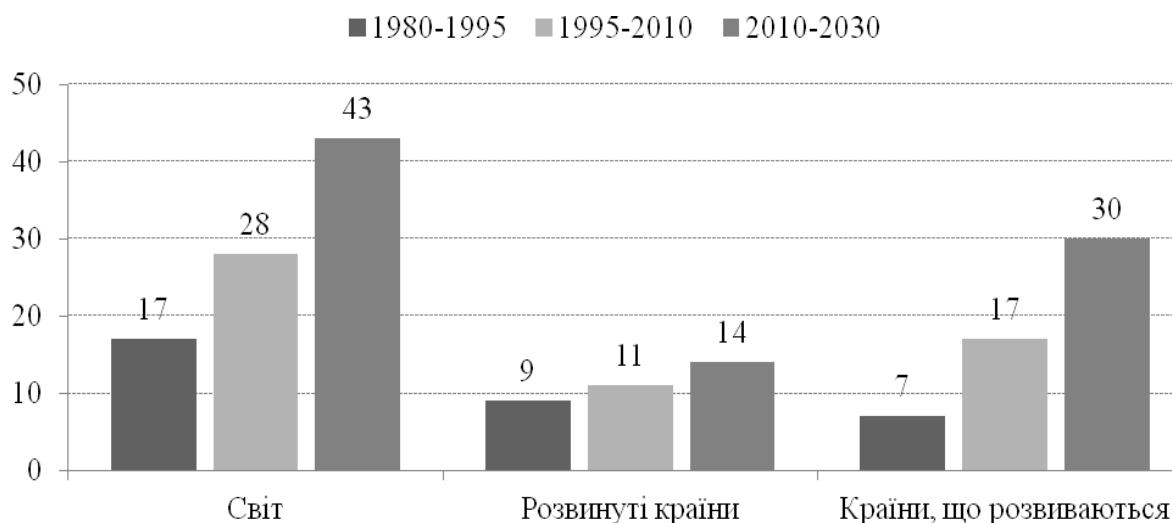

Рис. 1. Міжнародні туристичні прибуття, абсолютний приріст (до попереднього року, млн)

Джерело: [10].

В регіональному розрізі у 2017 році найсуттєвіший рівень зростання притоку туристів зафіксовано на американському континенті (+7%), в азійсько-тихоокеанському регіоні (+5%), у Європі і країнах Близького Сходу (по +4%), Африці (+2%). В субрегіонах зареєстровано наступні показники зростання: Північна Америка (+8%), Північно-Східна Азія, Південна Азія, Південна і Середземноморська Європа, Північна Європа і Карибський басейн (по 7%). Притік туристів оцінюється на рівні 1,6 млрд у 2020, та 1,8 млрд у 2030 році. При цьому, прогнозований приріст для країн Азії, Океанії, Африки і Близького Сходу становить 5% на рік, порівняно із загальносвітовим показником 4,1% [10]. Лідером із залучення міжнародних туристів, за прогнозами, стане азійсько-тихоокеанський регіон, де відбувається збільшення потоків туристів з 204 млн в 2010 р. до 535 млн в 2030 році. Країни Близького Сходу й Африки, відповідно, з 61 до 149 млн та з 50 до 134 млн осіб, де зазначений показник зростає вдвічі. В результаті збільшиться частка країн азійсько-тихоокеанського регіону (з 22% у 2010 до 30% в 2030 році), Близького Сходу (з 6 до 8%), Африки (з 5 до 7%) на світовому ринку, при подальшому скороченні частки Європи (з 51 до 41%) і Південної Америки (з 16 до 14%) [10].

Досліджуючи статистику Всесвітньої туристичної організації можемо виокремити наступні загальні характеристики міжнародного туризму у країнах, що розвиваються: по-перше, притік туристів в один і той же регіон варіює у різних країнах та регіонах країн, що розвиваються; по-друге, більшість туристичних напрямків припадає на країни з середнім рівнем доходу; по-третє, найвищі темпи зростання міжнародного туризму (в контексті обсягів прибуттів) демонструють країни з низьким рівнем доходу; по-четверте, основним джерелом туристичних потоків до країн, що розвиваються, є розвинуті країни.

Аналізуючи економічні ефекти розвитку туризму, зазначимо, що попит на нього залежить від економічної кон'юнктури основних генеруючих ринків. Зокрема, відомо, що при перевищенні темпів зростання ВВП на 4%, міжнародні туристичні прибуття зростають, однак якщо світове економічне зростання нижче 2%, туризм має тенденцію до уповільнення [9].

Прямі ефекти стосуються заробітної плати і доходів безпосередньо зайнятих у цій галузі (робітники, підприємці). Туризм може бути чинником прямих, непрямих і динамічних ефектів для національної економіки [6]. Він є більш трудомістким, ніж інші несільськогосподарські сектори. Тому в ньому зайнята відносно велика частка некваліфікованої або напівкваліфікованої робочої сили, а подекуди він виступає єдиним варіантом офіційної зайнятості. Із занепадом аграрних систем туризм може виступати у якості альтернативи безробіттю або міграції в міські райони для сільських жителів. Вплив туризму на зайнятість може бути суттєвим в міських і прибережних районах де спостерігається більша густина населення.

Непрямі ефекти виникають через туристичний ланцюг вартості й оцінюють економічну активність, яка є результатом кругообігу грошей туристів в межах країни. Вони стосуються підприємств, які не продають напряму туристам (продукти харчування і напої, будівництво, транспорт, меблі). У країнах, що розвиваються, цей міжгалузевий вплив додає 60-70% до прямих ефектів. У деяких країнах, що розвиваються, від третини до половини доходів населення від туризму надходить через ланцюги постачання.

З туризмом пов'язана низка динамічних ефектів, зокрема розвиток туризму може позначитися на стратегії життєзабезпечення місцевих домогосподарств, діловому кліматі для розвитку малого підприємництва. Зазначимо, що характерною рисою є зростання місцевої або національної економіки, інфраструктури та використання ресурсної бази країни призначення. В туризмі зайнята відносно висока частка жінок і купуються товари, такі як продукти харчування та ремесел, виготовлених жінками в неформальному секторі, тому туризм може потенційно підвищити економічні позиції жінок і сприяти усуненню гендерних диспропорцій. Крім того, туристичний сектор відіграє ключову роль у плануванні та реагуванні на стихійні лиха, які мають особливо серйозні наслідки у країнах, що розвиваються, особливо для найбільш вразливих прошарків суспільства.

Туризм може слугувати рушієм розвитку диверсифікації економіки країн, що розвиваються та враховуючи загалом невисокий рівень економічних можливостей, бути причиною поліпшення стандартів життя місцевих жителів зазначених країн. Позитивні ефекти у даному контексті оцінюються через такі параметри як: доходи і зайнятість, державні доходи, платіжний баланс, інвестиції, диверсифікацію економіки.

Доходи і зайнятість. З огляду на трудомісткість, туристична галузь може стати одним із головних джерел доходів в цих країнах через зарплати а також на. Крім того, туризм сприяє розширенню можливостей працевлаштування місцевих громадян через пропозицію базових товарів і послуг (готелі, ресторани, таксі). Туризм також стимулює пропозицію товарів і послуг у відсталих і передових галузях, і може генерувати неформальну зайнятість (вулична торгівля, послуги гідів). Як вже зазначалося, туризм може позитивно позначитися на гендерній рівності.

Державні доходи. Туризм може впливати на рівень державних доходів прямо (через податок на прибуток туристичних фірм і зайнятість) та опосередковано (податки на товари і послуги, що надаються туристам).

Платіжний баланс. Для багатьох країн, що розвиваються туризм є основним джерелом валютних надходжень, урівноважуючи баланс, шляхом скорочення державного боргу, або через фінансування інших галузей економіки.

Інвестиції. Туризм може заохочувати керівництво країн до покращення інфраструктури, оскільки передбачає вищі стандарти транспорту, комунікацій, тепло і водопостачання, та інших комунальних послуг.

Диверсифікація економіки. Туризм виступає у якості альтернативи таким традиційним галузям, як сільське господарство та промислове виробництво. Непрогнозованість врожайності і цін на сільськогосподарську продукцію з одного боку, та потреби висококваліфікованої робочої сили й фізичного капіталу у промисловості з іншого, перетворюють туризм на джерело альтернативних доходів. Крім того, він стимулює попит на нові товари і послуги, які здатні стати новою зростаючою галуззю.

Попри потенційні переваги розвитку міжнародного туризму, він не позбавлений негативних ефектів, серед яких можемо навести наступні. Частина надходжень від туризму не залишаються у країні-реципієнті. Таке явище характерне для країн, що розвиваються, куди туристи зазвичай прибувають через тури all-inclusive, придбані на батьківщині. Таким чином, суттєва частка витрат туристів (часто понад 70%) залишає місцеві економіки. Крім того, у зв'язку з браком процедур, ресурсів та експертизи, приймаючі

країни не можуть забезпечити надання всіх послуг та товарів, яких вимагають туристи, тому останні доводиться імпортувати з інших країн. Високий рівень необхідного для туризму державного інвестування може відвернути капітал від інших важливих галузей економіки як, наприклад, охорона здоров'я чи освіта. Досить часто туризм стимулює лише сезонну або часткову зайнятість, не підвищуючи рівень повного працевлаштування. Зростання попиту на товари і послуги з боку туристів може спричинити підвищення цін всередині країн-реципієнтів, що можливо компенсувати лише за умови підвищення доходів населення цих країн. Еластичність туризму за ціною, може негативно позначитися на залежних від туризму країнах у періоди, коли країна-донор переживає економічну кризу.

Внесок туризму у ВВП складає від 2 до 12% у розвинутих країнах з диверсифікованою економікою, до 40% ВВП в країнах, що розвиваються, і близько 70% – в малих острівних державах [1]. Прогнозується, що внесок туризму в ВВП світу в цілому зросте з 9,85 у 2014 до 10,5% у 2025 році, і з 9,4% до 10,7% у сфері зайнятості [4]. Це можна пояснити зростанням попиту з боку країн з ринками, що формуються, та зростаючою часткою споживчих витрат, що спрямовуватимуться у туристичну галузь. Також на ці показники можуть вплинути державні і приватні інвестиції в інфраструктурні проекти.

Пряме зростання ВВП туристичного сектору в 2017 перевищило темпи економічного зростання ВВП у 123 зі 184 країн світу. До країн, де зростання туризму перевершило зростання економіки в цілому, належать Греція і Шрі-Ланка. З 2007 року зростання туризму суттєво випереджає темпи зростання економіки в таких країнах, як Сінгапур, Південна Корея, Таїланд, Туреччина й ОАЕ [4].

Південна Азія стане найбільш швидко зростаючим субрегіоном довгострокового зростання ВВП туризму (зростання до 2025 р. складе 7%). До субрегіонів з прогнозованим зростанням 4,6%-5,6% належать Південно-Східна Азія, Африка на південь від Сахари, Північно-Східна Азія, Північна Африка та Близький Схід [4]. Підвищення зростання в Європі залежатиме від продуктивності ринків із потужним потенціалом до зростання, як Туреччина, і покращеною макроекономічною кон'юнктурою для підвищення внутрішніх витрат. Найшвидшими темпами у сукупному ВВП туризму зростатиме Індія, Китай, Таїланд, Індонезія, Перу та Кенія, а серед невеликих країн, М'янма, Чорногорія, Ангола, Танзанія, Бангладеш, Камбоджа і Мозамбик [4].

Якщо ж відстежити частку регіонів у сукупному ВВП туристичної галузі (рис. 2), за прогнозами Всесвітньої ради подорожей і туризму та Оксфорд економікс на період 2012–2022 рр. [4], найбільший приріст відбуватиметься за рахунок країн, що розвиваються в азіатському регіоні, а саме в північно-східній та південній Азії. При цьому, відзначається потенціал країн Африки на південь від Сахари, чия частка в глобальному ВВП галузі, за прогнозами, подвоїться.

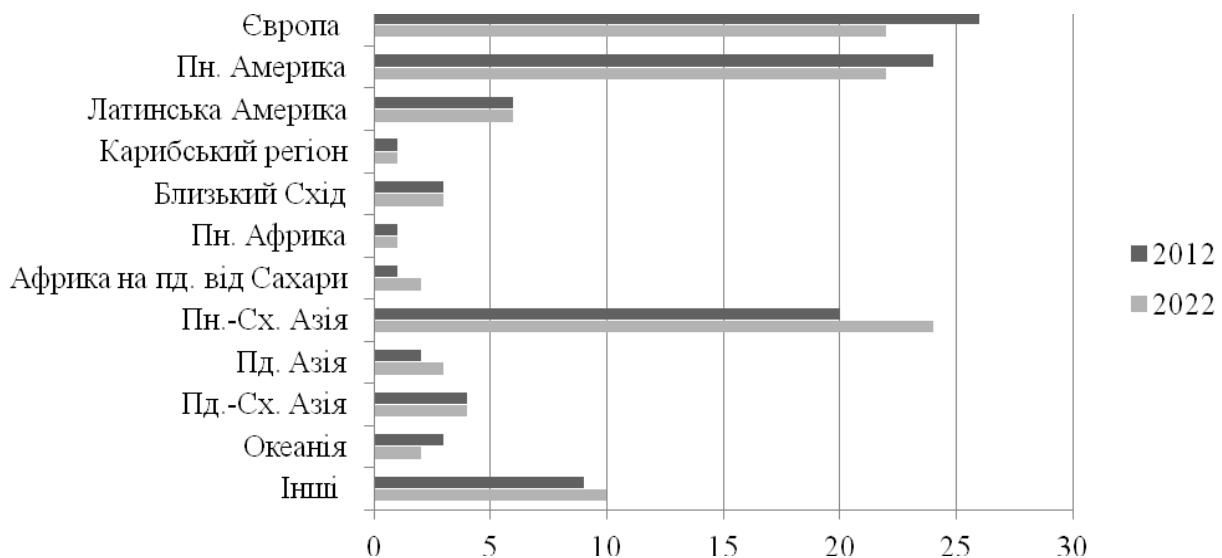

Рис. 2. Внесок регіонів світу у ВВП галузі туризму, 2012–2022 рр.

Джерело: [11].

Аналізуючи роль туризму у зростанні зайнятості в країнах, що розвиваються, зазначимо, що прямий внесок туризму у світовий ВВП і зайнятість в 2017 склав 2,4 трлн дол. США (в цінах 2017 року) і 105 мільйонів робочих місць відповідно. Враховуючи ширші наслідки туризму, загальний внесок галузі у світову економіку в 2014 році склав 7,6 трлн дол. США (у цінах 2017 року), що становить 9,8% від сукупного обсягу ВВП світу [4]. У 2017 році безпосередньо в галузі туризму було створено 2,1 млн нових робочих місць, а з урахуванням прямих, непрямих і динамічних ефектів, в цілому було створено 6,1 млн нових робочих місць. Загальний внесок міжнародного туризму у зайнятість зріс в 2017 році на 2,3%, у ВВП – на 3,6% [4]. Це свідчить про те, що туризм є рушійною силою для подальшого зростання світової

економіки і створення нових робочих місць. Галузь є особливо привабливою для стимулювання розвитку країн і регіонів, які раніше поклалися на натуральне сільське господарство, видобуток природних ресурсів, неформальну зайнятість. Розвиток нових туристичних напрямків, якими є країни, що розвиваються, пояснює тенденції зростання зайнятості в галузі туризму. Разом з тим, така тенденція може продовжитися по мірі переорієнтації економіки цих країн в бік сфери послуг, яка є доволі працемісткою. Очікується що до 2022 року зайнятість у галузі туризму зростатиме в середньому на 1,9% щорічно, у порівнянні із загальним зростанням зайнятості 1,2% в рік [11]. Це можна частково пояснити тривалим зростанням попиту на туризм з боку країн, що розвиваються. Так, у регіональному розрізі, у всіх регіонах світу, за винятком Африки, прогнозується стрімке зростання зайнятості у туристичній галузі, порівняно із загальним зростанням зайнятості (рис. 3).

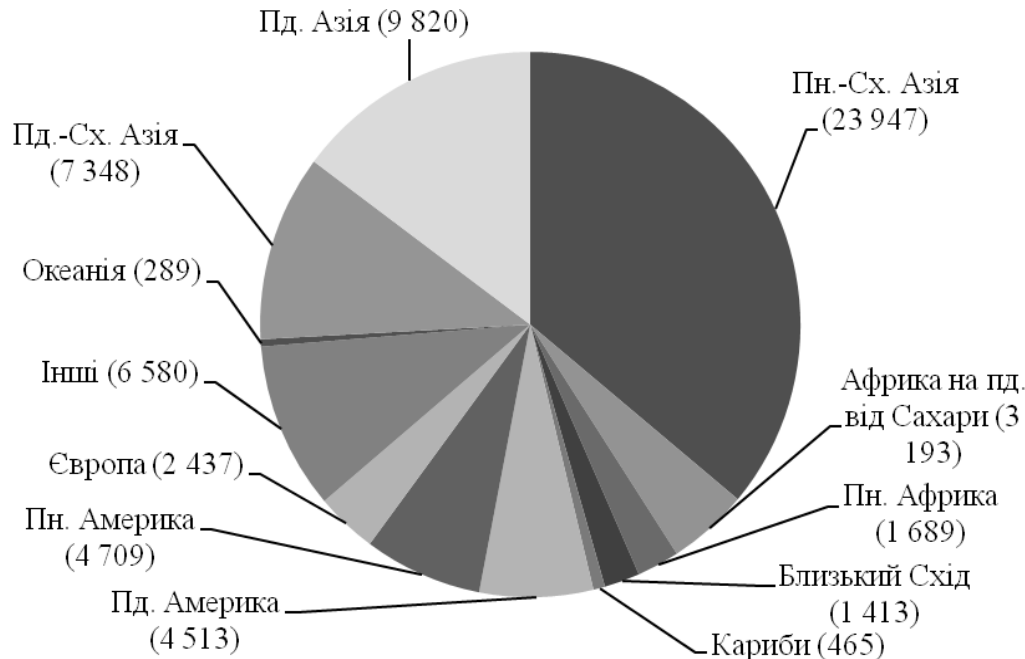

Рис. 3. Внесок регіонів світу у зайнятість в галузі туризму, 2012-2022 рр., (тис. роб. місць)

Джерело: [11].

Попри те, що прогнозований рівень зростання зайнятості у галузі туризму в Африці становить 2,3% на рік, галузь стикається з деякими інфраструктурними та інвестиційними викликами в регіоні, які гальмують його розвиток, а переорієнтація на економіку послуг на континенті є не настільки суттєвою, як в інших регіонах світу. Тим не менш, туристична галузь є однією із провідних, що створюють робочі місця (8 млн.), випереджаючи аналогічні показники для хімічної, гірничодобувної промисловості, автомобілебудування, зв'язку і галузі фінансових послуг [11].

Прогнозується, що Латинська Америка і Близький Схід стануть лідерами у зростанні зайнятості в галузі туризму, зі щорічними темпами зростання на рівні 2,4% і 2,5% відповідно. На Близькому Сході, зокрема, пошкваллення розвитку міжнародного туризму доповнює ширшу стратегію подальшої диверсифікації економіки. Туристична галузь є одним із провідних роботодавців в регіоні (1,8 млн. робочих місць), випереджаючи обсяги створення робочих місць у всіх галузях, за винятком освіти. В туризмі в країнах Близького Сходу зайнято вдвічі більше людей, ніж у гірничодобувній промисловості (включаючи видобуток нафти), хоча його внесок у ВВП є меншим [11]. Із прогнозованого зростання зайнятості в галузі туризму у світі в цілому, 62% припадає на азійсько-тихоокеанський регіон (до 2022 року 1,9% зростання щорічно). В межах регіону в 2016 році на Індію і Китай безпосередньо припадало 48% зайнятих в туризмі по всьому світу, порівняно з 43% в інших галузях економіки. В галузі туризму в Азії зайнято в сім разів більше людей, ніж у галузі автомобілебудування, в п'ять разів більше, ніж у хімічній промисловості, і майже така ж кількість працівників, що й у галузі освіти регіону [11].

З точки зору створення робочих місць, один долар, витрачений на подорожі та туризм є більш корисним, ніж долар, витрачений в інших секторах. Єдиними країнами, які становлять виняток, є Китай, Індія та Індонезія. В туризмі створюється в середньому 50 робочих місць з кожного 1 млн. дол. США інвестицій. Мільйон доларів США інвестицій в туризм створює вдвічі більше робочих місць, ніж 1 млн. дол. США, інвестованих у галузь фінансових послуг, зв'язку й автомобілебудування [11]. Втім, з огляду на ефекти туризму, його роль в розширенні економічних можливостей в країнах, що розвиваються, являє собою парадокс, розв'язання якого пропонує суб'єктам туристичного ринку в цих країнах потенціал лідерства в галузі. Наразі ж потенціал для інноваційних бізнес-підходів, які б розширювали економічні можливості в країнах-реципієнтах, не повністю реалізований.

Повертаючись до ефектів міжнародного туризму, для підприємств, що функціонують в туристичній галузі важливо розуміти і намагатися впливати на динамічні ефекти діяльності. Деякі з цих ефектів перебувають в межах контролю компаній, інші можуть стати результатом системних та управлінських чинників, з якими вони не можуть впоратися самотужки, припускаючи необхідність спільних стратегій бізнесу, урядів та інших партнерів з розвитку. У кожній з цих категорій ефектів масштаб впливу залежить від ринкової кон'юнктури в приймаючій країні, факторів пропозиції, політики уряду, різновиду туризму, і від підходів самих акторів ринку. З'ясуємо деякі з підходів, які можуть вплинути розподіл впливу згаданих ефектів, і, як наслідок, розширити економічні можливості країн-реципієнтів.

У контексті прямих ефектів туризму, до заходів, які б могли позначитися на масштабі й розподілі цих ефектів можна віднести місцевий рівень залучення, навчання і підготовки персоналу; розширення доступу до зайнятості жінок, молоді й меншин; зв'язки з малими і середніми підприємствами, які виробляють туристичні продукти або послуги; заохочення і підтримка діяльності іноземців в місцевій економіці; спільні підприємства, частку у прибутку, або традиційну фінансову підтримку місцевих жителів. До заходів, які б могли позначитися на масштабі непрямих ефектів туризму, належать зв'язок з місцевими та/або малими підприємствами, які постачають продовольчі та інші товари й послуги; навчання місцевих підприємств з питань стандартів закупівель. Динамічні ефекти в даному сенсі полягають в підтримці малих підприємств і кластерів; визнанні та застосуванні заходів щодо усунення перешкод для жінок у сфері зайнятості та підприємництва; використанні природних ресурсів з урахуванням місцевих традицій і потреб; плануванні та підтримці місцевої економіки у разі стихійного лиха; підтримці місцевих бізнес-асоціацій та інших установ, таких як університети та навчальні центри; інвестиціях в навички, які можуть бути застосовані в інших крім туризму галузях.

Висновки. Провівши дане дослідження констатуємо, що туристична галузь може бути визначальним чинником економічного зростання країн, що розвиваються, особливо тих, в яких можливості диверсифікації економіки є обмеженими. Збільшення притоку туристів має в цілому позитивні економічні наслідки для країн-реципієнтів, зокрема у контексті зростання доходів та зайнятості, державних доходів, диверсифікації економіки та валютних надходжень. Вочевидь галузь туризму самотужки не здатна протистояти економічним викликам, однак може стати одним із ключовим інструментам розвитку, тому урядам, громадам та бізнес-колам в країнах, що розвиваються, доцільно було б зосередитися на механізмах максимізації вигод від розвитку туризму. Так, підприємствам туристичної галузі в приймаючих країнах, варто адаптувати свої бізнес-підходи, максимізуючи переваги прямих, непрямих і динамічних ефектів туризму, розширяючи тим самим економічні можливості країн-реципієнтів. До заходів, які б могли вплинути на розподіл прямих ефектів туризму належать місцеве залучення, навчання і підготовка трудових ресурсів; взаємодія малого й середнього бізнесу; створення спільних підприємств. Досягнення більших масштабів непрямих ефектів туризму видається можливим через налагодження зв'язків з місцевими та/або малими підприємствами, які постачають продовольчі та інші товари й послуги; навчання місцевих підприємств з питань стандартів закупівель. Реалізувати динамічні ефекти можливо за умови розробки інфраструктурних проектів; підтримки малих підприємств і кластерів; планування й підтримки місцевої економіки у разі стихійного лиха; підтримки місцевих бізнес-асоціацій, університетів, навчальних центрів тощо.

Звертаючись до стратегій громад в країнах-реципієнтах, варто виокремити такі пріоритетні кроки, як виявлення та охорона природних і культурних активів, які формують основу порівняльних переваг у сфері туризму; заохочення участі спільноти у процесах планування в галузі туризму; сприяння підвищенню якості туристичних послуг тощо.

Що стосується стратегічних кроків урядів приймаючих країн, що розвиваються, вони полягають в розробці й дотриманні комплексних стратегій туризму; усуненні перешкод для інвестицій і розвитку; розробці маркетингової стратегії, яка базується на використанні порівняльних переваг країни; прийнятті міжнародно визнаних стандартів туризму; стимулюванні внутрішнього туризму й розвитку культури мобільності місцевого населення; спрямуванні інвестицій в туризм, та пов'язані з ним інфраструктуру, комунікації тощо. Крім того, доцільним могло б стати реінвестування частини доходів від туризму з метою залучення нових туристів (наприклад через належні рекламні та маркетингові стратегії). Наступний важливий крок полягає у допомозі місцевим жителям максимізувати економічні вигоди від туризму і в даному сенсі туристична галузь може стати реальною рушійною силою економічного зростання країн, що розвиваються.

Література

1. Ashley C. The Role of the Tourist Sector in Expanding Economic Opportunity [Electronic resource] / C. Ashley, P. De Brine, A. Lehr, H. Wilde // The Fellows of Harvard College, Overseas Development Institute, International Business Leaders Forum. – Mode of access: http://www.hks.harvard.edu/mrcbg/CSRI/publications/report_23_EO%20Tourism%20Final.pdf.
2. Benković A. Tourism as a Driver of Economic Development: The Colombian Experience [Electronic resource] / A. Benković, J.F. Mejía // Centro de Investigaciones Económicas y Financieras, 2008. – No. 08-08. – Mode of access: <http://ssrn.com/abstract=2475871>.

3. Culiuc A. Determinants of International Tourism [Electronic resource] / A. Culiuc // IMF Working Paper. – International Monetary Fund, 2014. – WP/14/82. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp1482.pdf>.
4. Economic Impact of Travel & Tourism: 2015 Annual Update Summary [Electronic resource] / World Tourism Organization. – 2015. – Mode of access: http://www.wtco.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/economic%20impact%202015%20summary_web.pdf.
5. Favilla L. de Paula M. Trade in Services: New Growth Opportunities. Tourism as an Internationally Traded Service [Electronic resource] / M. Favilla L. de Paula // UNCTAD XIII Global Services Forum, 2012. – Mode of access: http://unctadxiii.org/en/Presentation/uxiii2012GSF_S1_Favilla.pdf.
6. Mitchell J. Can tourism offer pro-poor pathways to prosperity? Examining evidence on the impact of tourism on poverty [Electronic resource] / J. Mitchell, C. Ashley // Overseas Development Institute. – Mode of access: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-ailes/110.pdf>.
7. Richardson R. The Contribution of Tourism to Economic Growth and Food Security [Electronic resource] / R. Richardson // USAID, Office of Economic Growth, 2010. – Mode of access: http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/97140/2/Tourism_and_food_security_in_Mali_A4.pdf.
8. Rowe M. Future of Tourism Dossier [Electronic resource] / M. Rowe. – Mode of access: <http://www.responsibletravel.com/resources/future-of-tourism/dossier.htm>.
9. Sica E. International tourism: a driving force for economic growth of Commonwealth countries [Electronic resource] / E. Sica // Commonwealth Finance Ministers Reference Report. – Mode of access: http://www.academia.edu/982748/International_tourism_a_driving_force_for_economic_growth_of_Commonwealth_countries.
10. Tourism toward 2030. Global overview [Electronic resource] / World Tourism Organization, 2011. – Mode of access: <http://www.e-unwto.org/content/W45127>.
11. Turner R. Travel & Tourism as a Driver of Employment Growth [Electronic resource] / R. Turner, Z. Sears // World Travel & Tourism Council, Oxford Economics, 2013. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/TTCR/2013/TTCR_Chapter1.5_2013.pdf.
12. UNWTO Tourism Highlights. 2014 Edition [Electronic resource] / World Tourism Organization. – 2014. – Mode of access: <http://mkt.unwto.org/ru/barometer>.
13. UNWTO World Tourism Barometer [Electronic resource] / World Tourism Organization. – 2015. – Vol. 13. – Mode of access: <http://mkt.unwto.org/ru/barometer>.

Рецензія/Peer review : 11.07.2018
Надрукована/Printed : 12.09.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Журба І. С.